

Kisebb közlemények.

Levelek a Hortobágyról.

I.

1914. március 26-án és 27-én a Medgyes csárdától Kisfényes-Nagyfényes, Parajoshalom, Szásztelekerdő és Faluvégi erdő érintésével a pusztának a Hortobágyvasuttól délre eső részét jártam. Bár az idő az első napon részben esős volt, másnap pedig orkánszerű északkeleti szél járt, a kirándulás sok örömet szerzett.

Temérdek ragadozó volt, kivált egerész ölyv (*Buteo vulgaris* L.) Ezek télen is itt lehettek, mivel az erdőkben tele van a fák alja a köpeteikkel, melyek kizárólag egeret (pocket) tartalmaznak. Sok volt a *Circus*-féle is; úgy látszik, vonulóban voltak, mert egyszerre 4—6 darab is élénkítette a tájat. Majd mind északkeletnek húzott, folyton vadásztatva. Legtöbbje *C. aeruginosus* volt, de azt hiszem, *C. cyaneus* és *pygargus* is akadt köztük. Kis sólymot (*Falco merillus* GERINI) 4—5 darabot láttam. A sok ragadozó annyira zaklatta a Hortobágyon lévő 4—5 pár foglyot, hogy egyikük nagy meglepetésemre egy gulyástanya disznóóljából repült ki, mikor oda betekinttem. A magyarázatot is hamar megtaláltam: egy kis sólyom ült a közelben a földön.

Napközben több réti sast (*Haliaëtus albicilla* L.) is láttam. Este 1/26 és 6 közt be is szállt négy darab a Faluvéghalmi erdőbe; három egy fára ült. Az erdőben temérdek vetési varjú és szarka van; ezek minden érkező sast nagy riadalommal fogadtak. Felzúdult az egész lármás had, velük a vércsék is. Amint a sas elült, ők is megszálltak. A réti sasok hálójelyét a sűrűn fekvő köpetek árulják el. Legkedvesebb helyük az erdő keleti szélének két sarka, honnan már 7—8 sast lőttem le. Nagy szélben azonban, mint e napokon is, az enyhelyet nyújtó oldalt választják.

A cserkelést jókor kezdtem, mikor a sasok még ébren voltak. Fától-fához csúszva loptam be őket 25—30 lépésre s egy gyönyörű példányt ejtettem.¹ Az erdőben egy barna kányát (*Milvus migrans* BODD.) és egy sólymot találtam — talán *F. peregrinus* volt; messze repült, nem ismerhettem fel.

¹ A m. kir. Ornith. Központ csontgyűjteményébe került.

A «Kisfényes» tónál egy barna rétihéját üldözött egy réti fülesbagoly (*Asio accipitrinus* PALL.). Ugyanott este három ily bagoly repkedett, folyton kattogva. Ez a viselkedése feltűnt és másnap keresni kezdtem, nincs-e fészke? Nagy örömömrre a Parajos halomtól keletre, a szekérút mellett elfutó ér partján megtaláltam a bagoly fészkrét. A giliczetövis ritkás bokrai közt volt az avar fűben. A bagoly közelre bevárt s a fészkeről lerepülve, nem messzire újra leült. A fészkek az avar fűvel úgy volt kibérelve, hogy a fű nem volt letépvve, csak szépen elcsavarva. A tojás a földön feküdt, kissé piszkos, sáros volt, talán hogy a feltűnést elkerülje. Úgy látszik, a «Kisfényes» tónál is van fészke. E madár itt maradását annak tulajdonítom, hogy a Hortobágy tele van pocokkal; ez a dúsán terített asztal tartóztatta itt az átvonulókat.

II.

Az 1912—13—14—15-iki esztendőök rendkívüli csapadékos időjárása felfakasztotta a talajvizet, úgy hogy a Hortobágy nyugati szélén, Polgár, Dada és Büd határában temérdek terület került víz alá, teljesen elvadulva. Öles gyékénysás és káka nőtt a szántóföldeken. A vízzel temérdek hal is jött, úgy hogy az útszéli árkokban is pontyot, kárászt, csíkot fogtak.

Ez az állapot idecsalta a már csak hírből ismert vizimadarakat s temérdek batla (*Plegadis falcinellus* L.) és selyemgém (*Ardea ralloides* SCOP.) ütötte fel tanyáját. A batlák a bágyi erdőben fészkeltek is. A batla itt csak 1888-ban volt utoljára, a selyemgém pedig a 90-es években Tarczal határában, a Takta és Ively érben tanyázott nagy számban. Sokan kis kócsagnak vélték.

A mi határunkban — Kisfástanya körül — temérdek réce jelent meg, továbbá sok szárcsa, búbos vöcsök (*Colymbus cristatus* L.) és törpe vöcsök (*Colymbus fluviatilis* TUNST.), helyenként lotyó (*Limosa lapponica* L.) is telepedett meg. Nagy kár, hogy a sár és víz a közlekedést megakadályozta s így rendszeres észleleteket nem végezhettem. A Hortobágy belsejében ezidén (1916-ban) szept. 14—16-án jártam. Láttam hat réti sast (*Haliaëtus albicilla* L.), vagy hat más sast, egy fakó rétihéját (*Circus macrurus* GM.), melyet el is ejtettem,¹ néhány vércsét (*Cerchneis*), ölyvet (*Buteo*), de a régebben ismételten elejtett *Buteo ferox* GM. nem került elélem. Volt még néhány szürke gém (*Ardea cinerea* L.), 16 túzok (*Otis tarda* L.), három darú (*Grus cinerea* L.), néhány lilik (*Anser albifrons* SCOP.), réce, sirály, cankó, seregély, pacsirta és egy ökörszem. Szóval szegényes volt a madárvilág.

László fiam egy 215 cm szárnyterjedelmű *H. albicillát* lőtt, magam pedig egy 91½ kgr. súlyú túzokkakast s az említett *C. macrurust*.

Egy szép támadásnak is nézője voltam; a réti sas űzte a szürke-

¹ A m. kir. Ornith. Központi gyűjteményébe került.

gémet. Alulról támadott, épen úgy, ahogy a kaba (*Falco subbuteo* L.) szokta üzni a fecskét. A gém a kritikus pillanatban egy erős, lövésszerű meszeléssel reagált s az alatta repülő albicilla, — nem tudom ezért-e? — de felhagyott az üldözéssel, noha a sikere már biztosnak látszott.

A réti sassal Kecskésen is érdekes eset történt. Egy gém tetemén lakmározó albicilla ugyanis a gulya szélén oly közelre várta be a gulyást, hogy az egy jól irányzott botütéssel elejtette!

III.

1916. október 8-án újból bejártam a Hortobágy egy részét, megfordulva a Medgyes csárda, Faluvéghalma, Szásztelek erdő és Kecsképuszta környékén. A Halas körül, vadászat közben ezek kerültek elém: sok *Numenius arcuatus* (L.), számos *Anser albifrons* és *finnmarchicus*, néhány *Anser neglectus* (SUSHK.), *Anser fabalis* L. és *Anser cinereus* (L.), egy *Haliaeetus albicilla* (L.,) több széki lile (*Charadrius alexandrinus* L.) és vadréce (*Anas sp.?*) továbbá dankasirály (*Larus ridibundus* L.). Láttam egy a L. ridibundus-sal nagyságra egyező, de minden részében sötétbarna sirályt is, a minőt eddig még sohasem észleltem. Azt hiszem, ékfarkú halfarkas (*Stercorarius crepidatus* BANKS) volt. Estére az *Asio accipitrinus*-ok is repkedtek. Utóbbiakra vonatkozólag a Medgyes csárdás fia azt állítja, hogy 1913—14-ben a «Fényes tó» és «Kis zombikos» körül több ily réti fülesbagoly fészket lelték és fiókákat is szedtek.

A Szásztelek erdőnél egy holló *Buteo ferox*-ot kergetett. Estére 16 holló ebbe az erdőbe repült hálásra. Azt hittem, megtalálom itt a *Buteo ferox*-ot is, tehát cserkésztem rá az éjjel. De nem tudtam ráakadni, csak egy hollót lőttem.

Október 11-én átmentem a Kecskés pusztán, onnan a Bogárzóra libahúzásra. Ott találtam három *H. albicilla*-t és temérdek nagy és kis liliket (*Anser albifrons* SCOP. és *finnmarchicus* GUNN.) Ezekből lőttem kilenc darabot. Láttam továbbá 22 tüzokot és három darút. A darú különben az utóbbi években nagyobb számban tartózkodott a Hortobágyon nyáron is; egyszerre 60 darab is volt látható.

SZOMJAS GUSZTÁV.

Lappföldi gatyás ölyvek Magyarországon. A gatyás ölyv — *Archibuteo lagopus* — hazánk ismert téli vendége, amely az első erősebb hideg alkalmával megjelenik s itt van március végéig, sokszor még április közepéig is. Egyik legjellegzetesebb téli vendégünk lévén, nagyon izgató kérdés volt mindig, hogy mely vidék gatyás ölyvei telelnek nálunk? A magyar madárjelölések megindítása idején programmba is vettük, hogy gatyás ölyveket fogunk gyűrizni nyári tartózkodási helyük megállapítása céljából. Ez a célunk azonban nem sikerült s eddig mindössze egy gatyás ölyv lett megjelölve eredmény nélkül.

Időközben azonban a kérdés sokkal sikeresebb megoldást nyert. Azok a nagy eredmények, amelyeket a madárjelölési kísérletek révén mindenütt elértek, arra indították DR. JÄGERSKIÖLD tanárt, a göteborgi múzeum állattani osztályának órét, hogy Svédországban is megszervezze a madárjelölést. 1911 nyarán történtek az első jelölések és pedig szerencsés választással éppen a gatyás ölyvből is tekintélyes számú példányt gyűrzött meg KIHLEN G., a nevezett múzeum preparátora. Összesen 76 fiókat gyűrzött meg, dacára annak, hogy ez a gyűrzés korántsem tartozott a könnyű feladatok közé, mert a gatyás ölyv rendszeren a legmagasabb fákra rakja fészkeit. A jelölési állomás *Kiruna* környéke, a Lappföldnek Svédországhoz tartozó részében, közelítőleg a sarkkörön.

Eddig ezekből a példányokból meglehetősen sokat találtak a téli szálláson, a legtöbbet Németországban, egy részüket Ausztriában és Oroszországban, a legdélibbeket pedig Magyarországon. Nálunk eddig 4 példány került kézre és pedig az elsőt 1912 március 22-én Sövényházán, Szeged mellett, a másodikat 1914 március 5-én Enyingen, a Balaton közelében, a harmadikat 1914 március 16-án Boldogkőváralján, Abaujtona megyében, a negyediket pedig, amely 1912-ben jelöltetett, 1913 március 14-én Bizovácon, Szlavóniában, Eszék közelében ejtették el. Eddig ez a legdélibb előfordulási hely.

Látható ebből, hogy a lappföldi gatyás ölyvek elég gyakran látogatják hazánkat s így egyáltalában nem valószínűtlen, hogy megfigyelőink kezébe is kerül majd belőle. Mindenesetre szükségesnek tartom fölhívni rájuk a figyelmet, de hangsúlyozottan nem azzal a szándékkal, hogy a gatyás ölyvek üldöztetése és lövetése révén jussunk az adatokhoz. Hiszen enélkül is elég sok pusztul belőlük. Van rá adatunk, hogy egyetlen község közelében egy téli szezonban több mint 30 példány esett áldozatul a strychninnek, a héjakosárban is gyakran megfogódik, azonkívül minden vasárnapi puskás is a szelid, sokszor túlbizalmas gatyás ölyvben akarja a maga «sas»-át elejteni. Ha az ilyenek között akadna gyűrűs példány is, úgy mindenesetre mulasztás volna, illetékes helyre el nem juttatni az értesítést.

A gatyás ölyvet a M. Kir. Ornithologiai Központ rengeteg egérszűtője alapján hasznos madárnak minősíti s ez az eljárása fedi a vadászörök túlnyomó nagy részének felfogását is. Érdekesnek tartom erre vonatkozólag BOKSAY GYÖRGY uradalmi főerdész úr nézeteit közölni, amelyeket az Enyingen elejtett gyűrűs gatyás ölyv bejelentése alkalmával nyilvánított. Levelének idevágó részlete a következő:

«Ősszel elég szívesen látott vendégünk, mert sohasem észleltem, hogy kárt tett volna az apró vadban, kivéve, amidőn beteg vagy sebzett nyulat attackiroznak s azt le is vágják. Ez azonban nem irandó feltétlenül rovásukra. Ősszel és télen szemtanúja voltam akárhányszor,

hogy a nyúl megpofozza, a fácánkakas neki ugrik, ha föléje vág, a télen pedig láttam, amidőn egy csapat fogolyra leereszkedett, 3—4 fogoly föléje és köréje került s úgy verték szárnyukkal. Aztán tovább szállt. Tavasszal azonban üldözöm, mert a fanyúl és az ürge között nem ismer különbséget és kárt tesz, néha nagy kárt.»

Nézetem szerint azonban ez a tavaszi kártétel is csak kivételes esetekben lehet nagyobb méretű, mert hiszen a zöme március végén már eltávozik tőlünk s így csak igen rövid az az idő, amely alatt érzékeny károkat okozhat. Úgy látszik azonban, hogy BOKSAY fentvázolt nézetei a vadászörökben mindenfelé el vannak fogadva, mert eddig az összes gyűrűs gatyás ölyvek, melyek Magyarországon kézrekerültek, mind március havában lettek elejtve, tehát a károsító időszakban. Vagy talán csak a véletlen következménye ez a feltűnő jelenség?

SCHENK JAKAB.

A hajnalmadár (*Tichodroma muraria* L.) Zalamegyében. Madárvilágunk ez ékessége ősszel és gyenge teleken a téli hónapokban is, néha itt-ott a síkságban, helységek épületein jelentkezik. Zalamegyében való előfordulásáról mindeddig csak egy adat állott rendelkezésemre, még pedig az 1912-ik évből, amikor október 12-én fiam a Badacsony ormának a legremekebb részén, a «Kőkapu» várromszerű bazaltoszlopain látott egy példányt.

F. é. január 15-én a megyében való újabb előfordulásáról kaptam hírt, amennyiben a madárvilág lelkes ápolója és barátja, BARCZA LÁSZLÓNÉ értesített, hogy Csabrendeken január 13-án, földszintes kastélyuk ablakpárkányán, alig 3 méter magasságban, megpillantott egy hajnalmadarat, mely szökdecselve kuszott föl a falon és a tetőn át a túlsó oldalra s azután elszállott.¹

Kőszeg, 1917 február 27-én.

CHERNEL ISTVÁN.

Nisaëtus fasciatus (VIEILL.) újabb hazai előfordulása. Ennek a nálunk igen ritka madárfajnak egy igen szép ♂ példányát találtam meg HRABÁR SÁNDOR ungvári főgimnáziumi tanárnak szép ragadozómadárgyűjteményében. Ezt a példányt HRABÁR Fejérmegyéből, Kajtorszentivánról kapta, ahol 1906 szept. 2. körül lőtték. A fiatal ♂-nek hossza 67, szárnya 46 cm. hosszú volt, röpterjedelme pedig 152 cm. Gyomrában két gyík volt.

A példány teljesen tipikus ♂, amely a spanyol tipikus példányokkal tökéletesen megegyezik, amiről magam meggyőződtem, mert HRABÁR-nak eredeti spanyolországi *Nisaëtus* példánya is van.

Miután ez a faj eddig csak egyszer fordult elő hazánkban és pedig 1903 április 29-én Mosorin mellett, Bácsbodrogye megyében, ez a második hazai példány.

DR. NAGY JENŐ.

¹ Azóta értesültem, hogy ezt a példányt febr. 17-én le is lőtték.

A *Gavia arcticus* L. nyári előfordulása hazánkban. Tavainkon, de nagyobb folyóinkon is, késő ősszel, főleg azonban az erősebb téli hidegek beálltával a rendes jelenségek közé tartoznak az északi vagy jeges búvárok. Míg az igazi jegesbúvár igen nagy ritkaság hazánkban s csak alig egy párszor fordult elő, addig a *Gavia septentrionalis* és *G. arcticus* rendes téli vendégünk. A kettő közül az irodalom adatai szerint a sarkibúvár, az *arcticus* a gyakoribb. Én azonban úgy tapasztaltam, hogy legalább itt az Alföld déli részén mindkét faj körülbelül egyforma számban fordul elő.

A nálunk előforduló *Gavia arcticus* példányok legnagyobb részben téli ruházatúak s csak kis részben díszruhásak, de a *nyári időszakban* való előfordulásáról eddig nem volt adatunk, pedig hogy egyes példányok látszólag minden ok nélkül visszamaradtak itt Középeurópában a tavaszi vonulás alkalmával, azt már NAUMANN is megemlíttette. Ezek a példányok természetesen mind díszruhásak voltak. Egy ilyen elkésett példányról jutottam tavaly nyáron egy igen érdekes adatnak a birtokába. ONCZAY LÁSZLÓ erdőmérnök 1907 június 12-én a Selmechánya melletti kis Tópataki tavon lőtt egy sarkibúvárt, amelyet VADAS JENŐ selmeci főiskolai tanár a *Gavia arcticus* L. egy igen «szép, jellegzetes tollú» hímjének határozott meg.

A madáron sérülésnek vagy betegségnek semmi nyoma sem volt, nemí szerveiről azonban hiányzik az anatómiai vizsgálat, úgy hogy nem tudható, hogy vajjon nem ezeknek a rendellenessége okozta azt, hogy nem lévén nála kifejlődve a nemí ösztön, nem is gondolt a családalapításra s nálunk maradt. Avagy ez is egy olyan egyéves fiatal példány, amelyek még — amint azt COLLET is valószínűnek mondja — nem ivarérettek.

Vagy talán nálunk költő példányról van szó?! Poroszországban, a balti tartományokban, Csehországban való fészkelése bebizonyított dolog, valószínűleg költ Lengyelországban, Polésziában is; talán egyes párok bizonyos kényszerítő körülmények hatása alatt, például a tojó sérülése, vagy a tojások túlkorai érettsége miatt rekedtek nálunk s talán költöttek volna is? Akármennyire valószínűtlennek látszik is ez a feltevés, amióta egy másik északi madárnak, a *Mergus merganser*-nek a svájci és boszniai fészkelését ismerjük, azóta az efféle eseteket nem szabad eleve már a lehetetlenségek közé sorolni. Itt még egy meg nem oldott kérdéssel állunk szemben, amelyet csak későbbi megfigyelések fognak majd eldönteni.

DR. NAGY JENŐ.

A *Gavia glacialis* (L.) újabb és a *Gavia adamsi* (Gray) első előfordulása Magyarországon. Az Észak-Európában és Ázsiában s a Jeges-tenger szigetein, valamint Izland, Grönland s Labrador félsziget zord

vidékein honos jeges buvárok rendszeren Európa nyugati tengerpartján vonulnak le dél felé, s a kontinens belsejébe, a nagyobb folyók mentén, csak egyes példányok tévednek el, s így jutnak el azután a nagyobb középeurópai tavakhoz is.

Nálunk ez a faj igen ritka. Hazai biztos előfordulásait könnyen elszámálhatjuk az ujjainkon. 3 erdélyi, 1 soproni a Fertő-taváról, 1 árva-megyei és 1 oravici. Ezek közül legujabban felfedezett a hódmezővásárhelyi Wagner-féle gyűjtemény jeges buvára, amely azonban a legrégebb hazai példány, amennyiben 1859-ben ejtették el.

Ezekhez járul azután még a zágrábi múzeum *Gavia glacialis* ♂ példánya, Lasinjá-ról, melyet 1908. június 8-án ejtettek el. Ez utóbbi gyönyörű díszruhás példány, amely, hogy miért maradt vissza nálunk a nyár elejéig, azt csak találgathatjuk, de nem tudhatjuk. Talán sérülés, vagy ez is még fiatal, nem ivarérett példány, melyet nem hajtott a nemi ösztön fel északi hazájába, az ivadéknevelés színhelyére.

Van a *Gavia glacialis*-nak egy testvérfaja, amely még ritkébb Európában, amennyiben ez nem költ Észak-Európában, hanem csak Észak-Ázsiában és Amerikában, s itt is inkább a nyugati részeken. Ez a *Gavia adamsi*, *fehércsőrű jegesbúvár*. Szinben, alakban, nagyságban, majdnem egyezik a *Gavia glacialis*-val, csak a *csőre fehérbe átmenő halványsárga* és hosszabb. Ez a főkülömbőség, mely szerint minden időben, minden korban biztosan felismerhető.

Úgy látszik, hogy az utolsó 3—4 évtizedben e madár rendszeren nagyobb számban keresi fel Európa északnyugati partjait, amennyiben a svéd és norvég gyűjteményekben mindenütt képviselve van. Épp itt, az északi gyűjteményekben végzett tanulmányaim után az a benyomásom, hogy a *Gavia adamsi* nem önálló faj, hanem csak a *Gavia glacialis*-nak a földrajzi fajtája, amely tényleg két különböző vidéken él: és pedig a *G. glacialis* tőlünk Nyugatra, a *G. adamsi* tőlünk Keletre eső vidékeken. Igaz ugyan, hogy a két földrajzi terület érintkezésénél együtt is előfordulnak, sőt talán össze is párosodnak, amiről azonban az eddigi kutatások még nem adtak hírt.

Az irodalom szerint a *Gavia adamsi* eddig még Németországban sem fordult elő. Én ugyan a hamburgi természetrajzi múzeumban láttam 1 példányt, a származását azonban sajnos, nem jegyeztem fel. Valószínű, hogy ez nem német területről való.

Az egyetlen eddig ismert középeurópai előfordulása a felső-ausztriai Atter-See-ről való s ez a példány a linzi múzeumban van.

Valószínű, hogy SCHÄFF ezt vette fel magyarországi előfordulásnak egyik művében¹ mert legalább nincs tudomásom eddig még hazai előfordulásáról.

¹ Jagdtierkunde. p. 669.

Nagy volt tehát az örömöm és meglepetésem, amikor a zagrebi orsz. múzeumban is megpillantottam egy téli tollazatú példányát ennek az óriási buvármadárnak, amelyet 1908. dec. 19-én lóttek a szávamenti Babina Grédában, Szlavóniában.

Fiatal példánynak látszik, de azért az első pillanatra kitűnik a többi buvárok közül nagyságával s könnyen megkülönböztethető a *G. glacialis*-től fehéres csőrénél fogva.

A babina-grédai előfordulás tehát egy új fajjal növelte a Magyar Birodalom avifaunáját, amelyben így az összes európai *Gavia*-fajok képviselve vannak.

Miután nem a különleges földrajzi helyzete miatt került e madár ép Babina Grédá-n kézzre, hanem tisztán a véletlen játékából, azért ép így előfordulhat az ország bármelyik részében is; csak az a fő, hogy szakértő kezébe kerüljön, s el ne kallódjék. Figyeljünk tehát az igen nagy buvárokra s különösen a sárgacsőrűekre, mert ezek igen ritka vendégek, Szibéria fagyos tundra-vidékéről.

Dr. NAGY JENŐ.

Áttelelő vonuló madarak. Az utóbbi években uralkodó szokatlanul enyhe, rendellenes telek némely vonuló madárfajunk életjelenségeit is hatalmasan befolyásolták, a mit talán legszembeütőbbben bizonyít, hogy alkalmazkodva az idő járásához, a mi zónánkban mind tovább maradnak meg ősznek jártán, sőt rendszeren át is telelnék nálunk, holott azelőtt, mint igazi vonulók, november haván túl alig kerültek szem elé. Madártani naplóból az 1909—1916. évek idevágó adatait közlöm, melyek kivétel nélkül oly fajokra vonatkoznak, amiknek biológiai jegyük régebben \longleftrightarrow vagyis «igazi költözők» volt, az utolsó 8 évben azonban már hol a \leftrightarrow vagyis «helyenként áttelelő», sőt a \bigcirc , azaz «állandó» vagy legfőleg a \bigcirc «helyetváltató» kerülhet nevük elé.

Megfigyeléseim im ezek:

Alauda arvensis L.

1909. Dec. 1. Csönge (Vasm.): Több helyen a mezőkön.
 « « 2—4. Ostfiasszonyfa (Vasm.): 6—7 főnyi csapatok.
 « « 9. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.
 1910. « 16. Ligvánd (Sopronm.): néhány.
 1911. « 11—14. Ostfiasszonyfa (Vasm.): egyesek sokfelé.
 « « 21. Kőszeg (Vasm.): elég sok.
 « « 23. Rábakövesd (Vasm.): elég sok.
 « « 27. Pervány, Alsópulya (Sopronm.): több drb.
 1912. « 28. Locsmánd (Sopronm.): 30—40 drb.
 « « 30. Ligvánd (Sopronm.): több drb.
 1913. Febr. 3. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

1913. Dec. 9. Ligvánd (Sopronm.): többfelé egyesek.
 « « 10. Gyirót (Sopronm.): többfelé egyesek.
 « « 11. Locsmánd (Sopronm.): többfelé egyesek.
 1914. « 7. Gyirót (Sopronm.): 1—2 drb.
 1915. Jan. 12. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.
 « « 16. Tömörd (Vasm.): 3—4 drb.
 « Dec. 9. Ligvánd (Sopronm.): 2 drb.
 1916. Jan. 17. Locsmánd (Sopronm.): egyesek több helyen.
 « Dec. 5. Tömörd (Vasm.): sok.
 « « 27. Locsmánd (Sopronm.): egyesek.
 « « 29. Ligvánd (Sopronm.): egyesek.
 « « 30. Herény (Vasm.): egyesek.
 1917. Jan. 13. Locsmánd (Sopronm.): 2 drb a behavazott mezőn.
 « « 18. Gyugy (Somogym.): 3 drb. a mezőkön.

Scolopax rusticola L.

1910. Dec. 5. Gyugy (Somogym.): 4 drb.
 « « 6. Gyugy (Somogym.): 1 drb.
 « « 7. Gyugy (Somogym.): 2 drb.
 « « 11. Kőszegdoroszló (Vasm.): 1 drb.
 1911. « 5. Alsópulya (Sopronm.): 4 drb.
 « « 19. Sárvár (Vasm.): 20 drb.
 « « 23. Rábakövesd (Vasm.): 1 drb.
 « « 28. Pervány (Sopronm.): 1 drb.
 « « 30. Peresznye (Sopronm.): 1 drb.
 1912. Jan. 8. Gyugy (Somogym.): 12 drb egy vágásban.
 « Dec. 15. Gyugy (Somogym.): 15 drb egy vágásban.
 1913. Nov. 29. Gyugy (Somogym.): 3 drb.
 « Dec. 3. Kőszeg (Vasm.): 2 drb.
 « « 21. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.
 « « 27. Ötvöskőnyi (Somogym.): 1 drb.
 1915. Jan. 26. Gyugy (Somogym.): 9 drb egy vágásban.
 « Dec. 3. Ligvánd (Sopronm.): 1 drb.
 « « 15. Gyugy (Somogym.) 4 drb.
 1916. Dec. 15. Kőszeg (Vasm.): 2 drb.
 1917. Jan. 6. Tömörd (Vasm.): 1 drb.
 « « 6. Mezőhegyes: 2 drb.
 « « 7. Mezőhegyes: 5 drb.
 « « 13. Locsmánd (Sopronm.): 1 drb a behavazott erdőben.
 « « 18. Gyugy (Somogym.): 1 drb.
 « « 19. Gyugy (Somogym.): 1 drb. (Egészen más erdő-
 részben).

1917. Jan. 20. Gyugy (Somogym.): 1 drb. A behavazott erdőben.
 « « 21. Gyugy (Somogym.): 10 db. A behavazott erdőben, — 7°.

Sturnus vulgaris L.

1910. Dec. 29. Répczesarud (Sopronm.): 20—25 főnyi csapat.

Totanus ochropus L.

1911. Nov. 28. Rábakövesd (Vasm.): 1 drb.

1913. Jan. 19. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

Motacilla alba L.

1915. Dec. 9. Ligvánd (Sopronm.): 1 drb.

- « « 10. Kőszeg (Vasm.): 1 drb. É. → D.-nek.

Gallinula chloropus L.

1913. Jan. 15. Ostfiasszonyfa (Vasm.): 1 drb.

Gallinago gallinago L.

1911. Dec. 4. Ligvánd (Sopronm.): 1 drb.

Ruticilla tithys L.

1909. Nov. 27. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

1914. Dec. 1. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

- « « 3. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

1915. Jan. 27. Kőszeg (Vasm.): 1 drb.

Ardea cinerea L.

1913. Febr. 1. Kőszeg (Vasm.): 1 drb a Gyöngyöspataknál.

1914. Jan. 4. Kőszeg (Vasm.): 1 drb a Gyöngyöspataknál.

1914. Febr. 10. Kőszeg (Vasm.): 1 drb a Gyöngyöspataknál.

Hirundo rustica L.

1912. Dec. 24. Szergény (Sopronm.): 1 drb a vadásztársulat vad-
 őrének istállójában áttelel.

Coturnix coturnix L.

1908. Nov. 3. Alsópulya (Sopronm.): 2 drb.

1908. « 11. Ligvánd (Sopronm.): 1 drb fenyves fiatalostól
 kel hóból.

1909. Nov. 16. Rábakövesd (Vasm.): 2 drb.

Budapest, 1917. január 25-én.

CHERNEL ISTVÁN.

Az 1916. évi tavaszi madárvonulás Kőszegen. Idei tavaszi vonulási megfigyeléseim rajtam kívül eső okokból nem kerültek idejében a M. K. Ornith. Központba s ennek következtében az évi földolgozásból kimaradtak. Tekintettel arra, hogy 1891 óta minden esztendőben megfigyeltem Kőszegen a tavaszi madárvonulást s így 1916-ban záródik a 25 éves ciklus, eddigi adatsorozataim folytonossága érdekében itt külön közlöm az 1916. évi tavaszi madárvonulásra vonatkozó megfigyeléseimet.

Alauda arvensis L. 1915. őszén egyesek előkerültek, amíg a hó nem esett s téliesebb idő nem állott be. November 16-ától december 2-ig terjedt a fagyokkal keményebbre fordult időszak, utána azonban ismét tavaszias időjárás uralkodott 1916. január derekáig, mikor ismét gyenge fagyok köszöntöttek be, majd 17-én újra tavaszias idő s csak február elején esett nagyobb hó s váltakozott gyengébb idő fagygyal a hó 27-éig. 1915. december 17-én is több darab *Alauda arvensis*-t láttam a tőlünk északkeletre fekvő Locsmánd mezein. Kőszegen január 17-én a mezőkön több helyt is láttam 2—3 példányt, ezek tehát áttelelők voltak. Február 28-án egyesek, amelyek énekelnek — ez volna tehát az idei megérkezés napja; március 10-én már sokfelé.

Fringilla montifringilla L. Január 23-án pár darab.

Fringilla coelebs L. Jan. 13-án áttelelők ♂ és ♀, február 28-án első ének

Cerchneis tinnunculus (L.). Január 23. 1 drb, bizonyára áttelelő.

Chloris chloris (L.). Február 12. 1 darab (egész télen át eddig nem láttam); március 15. egyesek — valószínűleg ezek az első érkezők.

Regulus regulus (L.) Február 18. 1 darab.

Motacilla alba L. 1915. december 11. egy darab → D. Február 26. az első 3 drb, — ilyen korán eddig még nem láttam.

Anas boschas L. Február 28. két drb — az elsők.

Sturnus vulgaris L. Február 27. az elsők; 29. 11 drb a városban, március 6. csapat.

Emberiza calandra L. Február 28. 15—20 főnyi csapat.

Turdus pilaris L. Február 28. kis csapat, március 27. már nincs belőlük.

Columba oenas L. Február 28. 7 drb → É.

Vanellus vanellus (L.). Március 4 az első. Ez idén többet nem is láttam s nem is telepedett meg szokott fészkelő helyén, holott minden évben fészkeltek néhány pár az alsó réteken.

Scolopax rusticola L. Március 5-én az első Tömördön, március 8. az első Kőszegen; 9. 8 drb, 17. 1 drb, 22. este 10 drb huzott, de csak egy szólt, 23. 1 huzott hangtalanul, 24. 2 pár huzott hangtalanul, 26. este 1 drb magasan lassan pisszegve húz, majd egy 4 főnyi társaság hajszolódik pisszegve, 30-án és 31-én 1 drb pisszegve húz, április 1-én már nincs.

Erithacus rubecula L. Március 8. este az első énekel, 17. többfelé énekel, 22. sok.

Phylloscopus acredula (L.). Március 17. az első 2 drb, 20. 1 drb, 21. többfelé, április 1. sok

Turdus musicus L. Március 17. estefelé sok énekel.

Ruticilla tithys (L.). Márc. 21-én 2 darab a városban szól, 30-án több.

Pratincola rubicola (L.). Március 22. 1 drb.

Sylvia atricapilla (L.). Március 24. házi kertekben énekel; alig hittem a fülemnek s csak mikor a madarat három lépésnyiről láttam, győződtem meg kétségtelenül, hogy a tévedés kizárt dolog s csakugyan megérkezett az a faj, melyet hosszú gyakorlatom közben sohasem láttam április előtt, akkor is többnyire április derekán. Március 30. az óházi vágásban is énekel egy drb, 31. a szőlőskertekben, április 2-án pedig már többfelé is.

Anas crecca L. Március 27. 2 drb.

Anthus pratensis L. Március 27. csapat.

Cuculus canorus L. Április 6. szól az első, 7. 3 drb.

Phylloscopus trochilus (L.). Április 7. az első.

Sylvia curruca (L.). Április 7. az első.

Ruticilla phoenicura (L.). Április 8. az első, 12. többfelé.

Jynx torquilla L. Március 31. szól az első, április 5. 2 drb.

Accentor modularis (L.). Március 31. az első s április 1. is 1 drb.

Serinus serinus (L.). Március 31. szól az első, április 2. többfelé, 8. sokfelé énekel, 15. 25 főnyi csapat.

Hirundo rustica L. A füstí fecske idei vonulásának képe a meteorologiai viszonyokkal kapcsolatosan valósággal klasszikus példáját mutatta a kölcsönösségnek.

Április 1. az első 2 drb → É.; 7. 2 drb, 13. 1 drb, 18. 2 drb, 21. 15—20 drb a város fölött röpköd; 22. sokfelé röpköd; 25. 10—15 főnyi társaságok vonulnak délelőtt a hegység mentén 100—150 méter magasan gyenge északi szél ellen délről északnak. A városban is fől-szaporodik a száma. *A házunkban fészkelő 2 pár közül is megjött az egyik*; 28. végre megérkezett a zöm, velük együtt a házunkban fészkelő második pár is beköszöntött.

Upupa epops L. Április 1. az első.

Anthus trivialis (L.). Április 5. az első.

Sylvia sylvia (L.). Április 7. az első.

Chelidonaria urbica (L.). Április 22. az első 2 drb.

Muscicapa collaris BECHST. Április 25. az első.

Turtur turtur (L.). Április 28. az első.

Lanius collurio L. Április 29. az első 2 drb *párban*; eddig a hímek mindig megelőzték pár nappal a tojókat; először figyeltem meg, hogy párban érkezik.

Mucricapa grisola L. Április 30. az első 2 drb *párban*.

Oriolus oriolus (L.). Május 1. szól az első.

Miscopus apus (L.). Május 3. az első, május 8. érkeztek meg a vártornyon fészkelők.

Locustella fluviatilis WOLF. Május 7. pirreg az első; május 12. 2 drb az Irottkő-től délre eső hegyoldal vágásában 800 méter magasságban pirreg.

Sylvia nisoria BECHST. Május 9. szól az első.

Coturnix coturnix (L.). Május 10. szól az első.

Lanius minor GM. Május 11. az első.

CHERNEL ISTVÁN.

Az idei abnormisan hosszú ősz az alföld madárvilágában is éreztette hatását, így még 1917. január 6-án láttam Hartán szárcsát, vizityukot és bubos vöcsköt. Ezt a három madárfajt ilyen későn nálunk még sohasem láttam.

HAUER BÉLA.

Ürböpuszta madárvilága az 1915. és 1916. években értesülesem szerint szintén a vizes esztendők jegyében állott. A terület nagy része víz alatt áll s a vízállás olyan magas, amilyenre még alig volt példa. Ennek megfelelően a domináló madáralak mindenfelé a *dankasirály* lett, amely rengeteg számban fészkel. A száraz idők alatt ez a faj nem fészkel itt s csak 1914-ben telepedett meg újból. *Sterna fluviatilis* is fészkel, úgy szintén újra letelepedett a *Hydrochelidon hybrida*, amely hosszú idő után 1914-ben fészkel újra a vidéken. *Hydrochelidon nigra* és *leucoptera* ezúttal is volt. Jóval nagyobb számban, mint máskor, fészkel *Fulica atra* és *Colymbus cristatus* s úgy látszik, más *Colymbus*-félék is letelepedtek. Ezzel szemben eltűntek az *Ortygometra*-k, a sekélyebb füvel benőtt vizek jellegzetes madarai. Nagyon örvendetes változást hoztak a vizes esztendők a *Totanus stagnitilis*-re vonatkozóan, mert 1915-ben egy pár, 1916-ban pedig már három pár fészkel itt, ahol évek sora óta hiába kerestem. Új fajként három pár *Recurvirostra avocetta* telepedett meg 1916-ban Szunyogpusztán. Ez a faj az utolsó 20 év alatt nem fészkel itt. A *Himantopus*-állomány is nagyobb lett; mind a két évben fészkel 8—10 pár. 1916-ban a *Glareola pratincola* is fészkel körülbelül 10 párban; az utolsó években szintén már kipusztulófélben volt ezen a vidéken és az egész idény alatt csak 1—2 példány került szem elé. Sajnos, a madarak mennyiségével együtt fokozódik a tojásszedők tevékenysége is. Értesülesem szerint különösen a dankasirályok fészkeit fosztogatták és százsámra szedték el a tojásait. Egyelőre nincs is segítség ellenük, mert a terület megközelítése nehezebb, mint valaha s azért a benszülött lakosság garázdálkodása is zavartalanabb, mint valaha.

SCHENK JAKAB.

Fehér holló és egyéb szinelváltozású madarak. A hódmezővásárhelyi határban levő csomorkányi templomrom közelében terebélyes akácfán régóta fészkel egy hollópár. Bár mind a két szülő teljesen normális színezetű, mégis minden harmadik, negyedik évben az egyik fiókájuk

tiszta fehér. Ezeknek az ivadékából származik a Magyar Nemzeti Múzeum ismeretes fehér hollója is, amely a legszebb albinó hollók egyike.

Vidékünknek ezen albinó érdekességén kívül még a következő szinelváltozásra vonatkozó adataim vannak: 1915 tavaszán a sarkalyi szőlőkben egy teljesen fehér szarkát figyeltem meg. Teljesen fehér füsti fecskét már több ízben találtak határunkban, úgyszintén molnárfecskét is. Egy 1905-ben itt fogott molnárfecske a gimnáziumi múzeumba került s formalinba eltéve, tökéletesen megőrizte hófehérségét. 1906 december 18-án chlorochroistikus búbos pacsirtát lőttek a városban. Vetési varjúból két ízben is találkozott részleges albinó. Az egyiknél a torok, a has és a szárnyak vége volt tiszta fehér, a másiknak a szárnya volt tarka s teljesen hasonlított a Nemzeti Múzeumban lévő PETÉNYI által Tiszamartfűről szerzett, fehérrel foltozott szárnyú példányhoz.

BODNÁR BERTALAN.

A szerecsensirály hajdani fészkelése Magyarországon. A szerecsensirály — *Larus melanocephalus* (NATT.) — meglehetősen ritka vendég Magyarországon, a mely csakis a tengerparton, így különösen Fiume vidékén szokott gyakrabban előfordulni, a mint ezt az alábbi adatok bizonyítják. Eddig-éle ugyanis a következő előfordulási adataink vannak Magyarországból:

1892 Pomogy-Fertővidék. CHERNEL I. Magyarország Madarai.

Május 8. 1894. Gárdony (Velencei tó) dto.

Június 12. 1886. Balaton, 3 drb. SZIKLA G. V. Jahresb. d. Com. für ornith. Beob. Stat. in Öst.-Ung. Herausg. von V. TSCHUSI.

Augusztus második fele 1903. Boglár (Balaton), GAÁL G. Az Állatok Világa. BREHM nyomán átdolgozta CHERNEL I. III. kötet.

Augusztus 14. 1891. Csallóközsomorja. DR. MADARÁSZ Gy. Magyarország Madarai.

1878-ban néhány példányt lőtt a nassauai herceg a Belleyi uradalom Kopácsi réjtjén. PFENNIGBERGER *szerint itt egyizben néhány pár fészkel is!* (DR. MOJSISOVICS A. Das Tierleben d. öst.-ung. Tiefebenein. 1897.)

Április elején 1852. Gálya, 5 drb. FRITSCH A. Eine Reise nach dem Banate. Journal f. Ornith. I. 1853. Extraheft. p. 33—38.

Június 17. 1847, Fehér Mocsár, *1 fészek 3 tojással.* BALDAMUS Beiträge zur Naturg. einiger dem S. O. Europas angehörenden Vögel. Naumannia II. Heft. 2. 1852 p. 81—87.

Március 26. 1896, Deliblát. CHERNEL I. Magyarország Madarai.

Augusztus 22. 1895 Pancsova. DR. KUHN L. Torontál madarai az ezredéves kiállításon és CHERNEL I. Magyarország Madarai.

Szept. 18. — Decz. 26. 1887. Fiume. DR. RÖSSLER E. Popis ptica hrvatske Fauna. Glasnik XIV.

Márczius 21. 1888 Fiume dto.

Augusztus 10—31. 1888 Fiume dto.

Szeptember 19. 1889 Fiume dto.

Január 21. 1890 Fiume dto.

Aug. 28. — Szept. 1. — Nov. 1. 1890 Fiume dto.

Szeptember 30. 1906 Fiume. DR. RÖSSLER E. Iovj. o radu hrv. ornit. Centr. 1906. Glasnik XIX.

1900, 1901, 1903 Zengg. MAREK Ornithologisches aus Zengg II.—IV. Glasnik XII., XIII., XV.

Ezekon kívül még FRITSCH is állítja, hogy Délmagyarországon fészkel (Die Vögel Europas), de ő csak BALDAMUS adatát ismétli, éppen úgy mint a hogyan az későbbben más művekben is megtörtént.

Nagyon föltűnő, hogy ily ritka és gyér előfordulás mellett ez a madárfaj 1847-ben a Fehér Mocsáron fészkelte volna. Az adatot, a mely BALDAMUS-tól, a kiváló oologustól származik, nem lehet egyszerűen tévedésnek minősíteni, mert hiszen teljesen valószínűtlen, hogy BALDAMUS a meghatározásban tévedett volna s azonkívül is a fészkelést nem az előfordulás időpontja alapján állapította meg, hanem kifejezetten azt írja, hogy ennek a fajnak fészket és tojását találta. E fölött tehát nem lehet egyszerűen napirendre térni, mint MOJSISOVICS-nak ugyancsak fészkelésre vonatkozó adata fölött, a mely PFENNIGBERGER-től később már többé meg nem erősített bemondásán alapul. PFENNIGBERGER ugyanis DR. RÖSSLER E. A bellyei Rétmúzeum (Aquila XV. 1908 p. 207.) című cikkéhez írt bevezetésében kiterjeszkedik a ritkább madarakra is, de a szerezsensirályt ezek között egy szóval se említi. Mindazonáltal BALDAMUS adatai alapján a fészkelést szintén csak abban az esetben lehetne bebizonyítottnak venni, ha megvolnának a tojások is. Minthogy ezek nemcsak mint bizonyítékok volnának nagyértékűek, hanem egyúttal mint BALDAMUS magyarországi gyűjtéseinek emlékei és ereklyéi is, megkísérletem hollétük kinyomozását, hogy esetleg a M. K. Ornith. Központ gyűjteménye számára is megszerezzhessük. Megjegyzendő, hogy abban a tojásgyűjteményjegyzékben, melyet BALDAMUS egy 1847 szept. 16-án keltezett PETÉNYI-hez intézett levélben közölt, a szerezsensirály nincs fölemlítve és pedig azért, mert BALDAMUS, a mint az közleményéből kitűnik, a helyszínén látásból nem ismerte föl a fajt s csak az anyag földolgozása alkalmával a tojások alapján határozta meg a faj azonosságát.

A tojások hollétét sajnos, nem sikerült kinyomozni, daczára annak, hogy SCHALOW HERMANN tanár úr, intézetünk tiszteletbeli tagja, a ki a madártani történetírás és irodalom terén elismert elsőrangú szaktekinély, tőle telhetőleg mindent elkövetett, hogy a BALDAMUS hagyatékban azoknak a nyomára jusson. Ebben a tárgyban hozzám intézett levelei a következő adatokat tartalmazzák BALDAMUS gyűjteményének sorsáról:

A gyűjtemény egy része annak idején DR. HOLLANDT braunschweigi ügyvéd kezére került, a maradékot több felé fölosztották. Így pl. SCHLÜTER

halleri cég is kapott sokat belőle, de az idők folyamán az ide jutott tojások el lettek adva. A HOLLANDT-féle gyűjtemény később részben a braunschweigi muzeumba, részben a NEHRKORN-féle gyűjteménybe került, egy része pedig kisebb gyűjteményeknek lett adományozva. A NEHRKORN-féle gyűjteményben, mely jelenleg Berlinben van, a keresett tojások nincsenek meg és a másfelé megindított puhatolások is eredménytelenek maradtak. A braunschweigi muzeumban van ugyan a HOLLANDT-féle gyűjteményből származó szerecsensirály-tojás és pedig pontosan három darab, tehát éppen annyi, a mennyit BALDAMUS gyűjtött (Naumann, Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas. Neu herausgegeben von Dr. C. HENNICKE Bd. XI. p. 202.), de lelőhelyük nincs megadva s így, miután a SCHALOW-tól nyert értesülés szerint jelenleg a keresett tojások Braunschweigben sincsenek meg, ezeket sem lehet a magyarországi szerecsensirály-tojásoknak tartani.

SCHALOW szorgos kutatásai tehát teljesen negatív eredménnyel végződtek és nincs is remény rá, hogy a BALDAMUS által 1847-ben Magyarországon gyűjtött szerecsensirály-tojások még valaha előkerülhessenek. E nélkül azonban BALDAMUS idevonatkozó följegyzései csak nagyon valószínű és rendkívül érdekes adatok a magyar madártörténetírás számára, de bizonyító erővel nem bírnak, úgy hogy a szerecsensirály hajdani fészkelése Magyarországon — bár valószínű — nem tekinthető bebizonyítottnak.

SCHENK JAKAB.

A csíz fészkelése a lipthói Fátrában. E fürgé kis madarat általában az északi vidékek jellemző madarai közé számíthatjuk, dacára, hogy egész Közép- és Déleuropában is megtalálhatjuk. Az északi fenyves és nyíreszek vidékén él legnagyobb számmal s a délibb vidékeken is csak ott találjuk meg állandóan, ahol a magasabb hegyvidéken nagyobb összefüggőbb fenyves- és nyírerdők vannak. S ép mivel e sötét rengetegekben él, rendszerint távol az emberi településektől, azért oly kevésbé ismert a fészkelése.

A dombvidékre és az Alföldre csak ősszel és télen jön le a csíz és ekkor az emberi lakások környékére is elkerül. Ezek egy része észak-európai vonuló, másik része pedig a mi magasabb hegyvidékeink fenyveseiből ereszkedik alá. Ezeken a vidékeken szinte kizárólagosan az égerfákon található, amint kapaszkodva, himbálódzva s eközben folytonosan csevegve bontogatják az apró tobozskákat.

A múlt nyáron (1916) a lipthómegyei fenyvesekben töltvén hosszabb időt, alkalman volt e titokzatos kis madarat megfigyelni eredeti otthonában. Nem ugyan a fészkenél, mert augusztus elején már elhagyta a fészke környékét, hogy kisebb kóborlásokat tegyen felnőtt fiókáival s fölkeresse különösen a nyíres részeket, ahol azután megszállva egy-egy fát, szorgalmasan fosztogatják a nyírfa termőbarkáit, hogy a pikkelyek csak úgy repülnek a szélben.

Rendesen 10—14 darab volt egy-egy rajban. Ezek legnagyobb része fiatal volt, amit nemcsak a halvány, fakó tollazatuk, hanem kevésbé ügyes mozdulataik és még nem teljesen kifejlődött farktollaik is elárultak.

Igy tehát ezek feltétlenül a legközelebbi környékfenyveseiben költöttek.

Ilyen nyírfában élösködő, legnagyobbbrészt fiatalokból álló csapatokat találtam nemcsak a falvak közvetlen környékén, hanem bent a falvak élénkforgalmú utcáin is. Igy Fenyőháza sétatereinek s kertjeinek nyírfáin nap-nap után megfigyeltem ez ügyes tornászokat.

Megbízható helyről nyert bemondások alapján a csíz a magasabban fekvő fenyves régióban nyáron állandó madár itt Liptóban. Egy értelmes erdővéd, kiről bizonyosságot szereztem, hogy ismeri a csízet, azt is látta, hogy egy pár csíz tavasszal füvet és mohát gyűjtött fészeképítéséhez.

Ahol tehát nyáron találkozunk velük a hegyvidéken, biztosra vehetjük, hogy ott a környéken, a fenyő régiójában költ is.¹ Ők maguk azonban akkor, amikor nincsenek rajokban, tudniillik a költés időszakában, annyira eltűnnek a fenyvesekben s a kis fészük, mely jó magasan zöld mohával vagy zuzmóval körülfonva, teljesen beleolvad a fenyvesek sötét lombosátorába, oly nehezen található meg, hogy nem csoda, ha a néphit azt tartja, hogy a csíz bűvös kövecskét tesz a fészkébe, amelytől ez láthatatlanná válik.

DR. NAGY JENŐ.

A fenyőrigó újabb fészkelése hazánkban. A fenyőrigó első hazai fészkelését MOLNÁR LAJOS állapította meg Molnaszecsődön, Vas megyében, 1901-ben (CHERNEL I.: «A fenyőrigó fészkelése Magyarországon» Aquila, VIII., 1901. p. 291). A második fészkelési esetet DR. GRESCHIK JENŐ ismertette («Turdus pilaris L. előfordulása», Aquila, XIV., 1907. p. 338). Ezen alkalommal a fenyőrigó Lőcsén, a Szepességben fészkel, 1906 nyarán. 1915 május 24-én egy Tátraháza (Szepességben) melletti erdei fenyvesben két fenyőrigófészket találtam. Ez a kis fenyves észak felől kaszálóval határos s egyik 20 cm. vastag, szélső fája 6 méter magasságban vilásan nőtt. Ebbe a villába építette fészket az egyik rigópár, tehát teljesen szilárd alapra. A másik pár ellenben csak karvastagságú, tehát igen hajlékony és a szél által nagyon is erősen ringatott fenyőfácska koronájába rakta a fészket, 11 méternyire a földtől s csak egy méternyire a fa csúcsa alatt, de közvetlenül a töve mellé.

Mind a két pár, amint veszélyt sejtett, azt szarkahangra emlékeztető cserregéssel jelezte és nagyon idegesen viselkedett. Ha varjú repült el a fenyves fölött, annak figyelmét folytonos cserregéssel magukra vonták s addig röpködtek körülötte, amíg csak 50—60 méterre nem távo-

¹ A csíz fészket és tojását eddig Magyarországon még nem találták meg s addig a fészkelését sem lehet bebizonyítottak venni. Szerk.

zott. Ha én közeledtem a fészkekhez, engem is nagy lármával fogadtak és mindenképen igyekeztek, hogy figyelmemet a fészektől elvonják. Az egyik fészek a másiktól körülbelül 20 méternyire volt, alig volt rá eset, hogy közeledésemet vagy az egyik, vagy a másik madár észre ne vette volna.

Megemlíttem itt még, hogy vidékünkön a *csíz* is rendszeren fészkel. de fészkére eddig nem akadtam. Minthogy tudomásom szerint eddig hazánkban sem fészket, sem tojását meg nem találták, rajta leszek, hogy azokat, mint a fészkelés bizonyítékait megszerezze. MAUKS VILMOS.

A kócsag hajdani fészkelése a bihari Sárréten. SCHENK JAKAB «*A kócsagok alkonya*» című cikkében (Természettudományi Közöny XLIX. 1917, p. 29. stb.) a kócsagok fészkelőhelyeképen a Sárrét csak valószínűleg említetik. A valóságban azonban a kócsag itt óriási csapatokban tanyázott és fészkel, sajnos azonban, nem volt a Sárrétnek egyetlen olyan megfigyelője, aki tapasztalatait az utókor számára megörökítette volna. Édes apám, aki ifjúkorában vérbeli pákász volt, sokat beszélt nekem arról, hogy milyen gyönyörű látvány volt egy repülő kócsagcsapatot, *kisebb és nagyobb fajtákból*¹ összegyűlve, keringve látni. Még az 1870-es évek után is volt szórványosan kócsag egészen 1880-ig, amíg a Sárrét állott, én azonban akkoriban már nem tudtam tojását szedni. Pákászainknál sok elhullajtott tollát lehetett találni még az 1880-as években is. Ezeket a szép kék gémtollakat az oláh pap bibitájával együtt nádcsővekbe eregették a pákászok s kunyhóik korcaiba dugva tartogatták. — Mindössze ennyi az, amit édes apám régi elbeszélései alapján írhatok a Sárrét hajdani kócsagállományáról. RÁCZ BÉLA, Szerep.

A kócsag fészkelése a lukácsfalvi Fehértavon. Itt 1913-ban már csak 1 pár *kócsag* fészkel, az előző években még 2—3 pár fészkelte mindig.

1914-ben áprilisban ott voltam; kócsag nem fészkelte magát a tavon, hanem amint értesültem, júniusban, a tóval határos erdős-mocsaras helyen² fészkelte volna. Az intéző 4 drbot látott a nyáron s így valószínű, hogy csak 1 pár fészkelte ekkor is.

1916. júniusban ismét ott voltam; kócsag ez évben sem fészkelte, se az 1915-ik évben. 1915-ben még nem is láttak a tónál kócsagot, 1916-ban tavasszal egyet. De nem fészkelte. Dr. NAGY JENŐ.

¹ Ez a kifejezés arra enged következtetni, hogy a leírás egy nagy vegyes gémtelpre vonatkozik, amelyben a röptükben szintén fehérnek látszó kanalas és üstökös gémekek mellett bizonyára fészkeltek nagy és kis kócsagok is, — hogy mekkora számban, azt persze most már nem lehet ellenőrizni, de nem valószínű, hogy «*óriási*» számban, mert hiszen tudjuk, hogy a gémtelpeken a kócsag mindig a legkisebb számarányban szokott előfordulni. Valóban nagy kár, hogy arról az érdekes területről nincsenek irodalmi forrásaink, de talán akadnának még többen, akik a fentihez hasonló becses visszaemlékezésekkel pótolhatnák — annyira amennyire ezt a hiányt. SCHENK JAKAB.

² Az ú. n. Canka barában.

A halászcser táplálékát a közfelfogás szerint csak a víz felszínén lévő apró és nagyobbára értéktelen halfajok alkotják. Ezzel szemben azt tapasztaltam, hogy ez a falánk kis halrabló még az angolnát is megfogja.

A hódmezővásárhelyi artézi kutak fölös vizét levezető csatornájában az 1890-es évek elején Hamburgból hozott angolnákat telepítettek és pedig jó sikerrel, mert 1898-ban már 37 centiméteres példányokat is fogtak belőle. 1896 július 2-án egy frissen lőtt halászcser gyomrában sok meg nem határozható halmaradék mellett még egy jókora angolnának a fejét és úszonydarabjait találtam, világos bizonyítékaul annak, hogy ez a halászcser még késő este is vadászott, amikor az angolna táplálkozás céljából feljön a vízfenékről.

BODNÁR BERTALAN.

A nádírigó a kertekben. A nádírigó a nádasok tipikus madara. Ahol azonban csak kisebb nádasok vannak s ezek szorosan összefüggnek és érintkeznek a bokros, ligetes helyekkel, kukorica- és búzaföldekkel, vagy gyümölcsösökkel, ott sokszor elhagyja a nádast s élelmét ez utóbbi helyeken szerzi be. Gyakran látni őt a búzában vagy kukoricában, avagy a liget bokrai közt poszátamódra bogarászni. Főleg a fiókanivelés idején teszi ezt, amikor több száz lépésre is eltávozik a nádastól s így a fák között fogott zsákmányával néha elég nagy utat kell a fészkeig megtenni.

Az elmúlt nyáron nemcsak hogy naponta megjelentek a Ferencsatornától körülbelül 350 lépésre fekvő kertemben a nádírigók, ahol a bokrokon és gyümölcsfákon kutattak, természetesen némán, hang nélkül, hanem az egyik később még egy anyányi repülő fiókáját is elhozta magával, amelyik azután a fogott zsákmányt mindjárt ott a helyszínén elfogyasztotta. Úgy az anya, mint a fióka, közelre bevártak, egyáltalán nem félték.

Nemcsak hogy különös, hanem szép látvány is, amikor ez a bokrok és fák között szokatlan madár, mint valami óriási poszáta vagy fülemile szedegeti a bogarakat.

DR. NAGY JENŐ.

Adalék a hazai madárvonulás kísérleti megfigyeléséhez. Még mielőtt hozzáfogott volna intézetünk a madárvonulás kísérleti megfigyeléséhez, a gyűrűvel való jelölés módszeréhez, egyesek ötletszerűen és inkább kíváncsiságból, mint tudományos célzattal itt-ott már megpróbálkoztak a kezük ügyébe kerülő vonuló madarak megjelölésével. Így 1904-ben néhai KARMOSY VINCE kőszegszerdahelyi plébános is az említett év szept. 19-én a plébániában kikelt füsti fecskék közül két fiatal, nyakukra kötött zöldselyemzacskóval látott el s a zacskóba cédulát helyezett következő versikével:

Libenter misso te avis
 Quousque portat te tua vis
 Dic gloriam Deo in excelsis,
 Hominibus in terra bonae voluntatis.

Hungaria (Europa) '1904. 19 Sept. 11 $\frac{1}{2}$ hora ante mer. Vincentius Karmosy parochus Szerdahelyensis.

A következő év tavaszán a plébános hiába várta vissza fecskéit; meglepetésére azonban arról értesült, hogy megjelölt házibarátai közül az egyik ugyancsak Vas megyében, de a Kőszegszerdahelytől légvonalban délkeletre mintegy 22 kilométernyire fekvő Gyöngyösszőlős községben került meg 1905. ápr. 23-án. Egy parasztnyecske meszelés közben akaratlanul leütötte a házeresz alatt lévő fecskéfészket s a megszárdult kitoló anyafecske nyakán reátalált a kis selyemzacskóban a plébános üzenetére. És a véletlen játéka, hogy a fecske, mely hűtelen lett a szülői házhoz, első önálló háztartását a plébános szülőfalujában ütötte fel.

Ime egy biztos adat, hogy Kőszegszerdahelyen kikelt fecske nem tért vissza oda, ahol napvilágot látott, hanem jóval délebbre eső ponton telepedett meg.

CHERNEL ISTVÁN.

Ornithophaenologiai és nidologiai megfigyelések Kolozsvárott 1906-ban és 1907-ben. LŐRINCZY DEZSŐ megfigyelései.

Ornithophaenologische und nidologische Beobachtungen in Kolozsvár in den Jahren 1906 und 1907. Von DESIDERIUS LŐRINCZY.

Faj — Art	1906		1907	
	Érkezés Ankunit	Fészkalj Gelege	Érkezés Ankunit	Fészkalj Gelege
Circus aeruginosus	III. 23.	IV. 11.	—	—
Milvus milvus	III. 29.	—	—	—
Milvus migrans	IV. 22.	—	—	—
Cerchneis tinnunculus	II. 16.	V. 14.	—	—
Cerchneis vespertinus... ..	IV. 30.	—	—	—
Cuculus canorus	IV. 22.	—	—	—
Iynx torquilla	IV. 22.	—	—	—
Upupa epops	IV. 6.	—	—	—
Chelidonaria urbica	IV. 14.	—	—	—
Hirundo rustica	IV. 3.	—	—	—
Lanius excubitor	—	V. 21.	—	—
Lanius minor	—	V. 28.	—	—
Lanius collurio	IV. 30.	V. 18.	—	—
Corvus cornix	—	IV. 9.	—	—
Pica pica	—	IV. 19.	—	—
Oriolus oriolus	IV. 28.	—	—	—
Sturnus vulgaris	III. 7.	—	—	—
Coccothraustes coccothraustes	—	IV. 22.	—	—

Faj — Art	1906		1907	
	Érkezés Ankunft	Fészekalj Gelege	Érkezés Ankunft	Fészekalj Gelege
<i>Carduelis carduelis</i>	—	V. 17.	—	—
<i>Emberiza calandra</i>	—	V. 18.	—	—
<i>Emberiza citrinella</i>	—	V. 17.	—	—
<i>Emberiza schoeniclus</i>	—	V. 17.	—	—
<i>Alauda cristata</i>	—	IV. 15.	—	—
<i>Alauda arvensis</i>	III. 2.	—	III. 5.	—
<i>Motacilla alba</i>	III. 27.	V. 10.	III. 7.	—
<i>Motacilla flava</i>	IV. 14.	—	IV. 12.	—
<i>Parus major</i>	—	IV. 22.	—	—
<i>Aegithalus caudatus</i>	—	IV. 19.	—	—
<i>Sylvia atricapilla</i>	IV. 15.	—	—	—
<i>Acrocephalus arundinaceus</i> ...	IV. 14.	VI. 3.	—	—
<i>Phylloscopus trochilus</i>	IV. 10.	—	IV. 17.	—
<i>Phylloscopus acredula</i>	IV. 10.	—	—	—
<i>Turdus merula</i>	—	V. 28.	—	IV. 22.
<i>Turdus musicus</i>	III. 26.	V. 28.	—	IV. 22.
<i>Saxicola oenanthe</i>	IV. 6.	V. 22.	IV. 9.	V. 25.
<i>Pratincola rubicola</i>	III. 18.	V. 12.	III. 23.	—
<i>Erithacus rubecula</i>	IV. 5.	V. 14.	III. 26.	—
<i>Luscinia luscinia</i>	IV. 30.	—	—	—
<i>Columba oenas</i>	III. 27.	—	—	—
<i>Columba palumbus</i>	IV. 5.	—	III. 27.	—
<i>Turtur turtur</i>	IV. 22.	—	IV. 28.	—
<i>Perdix perdix</i>	—	V. 18.	—	—
<i>Coturnix coturnix</i>	IV. 29.	—	—	—
<i>Vanellus vanellus</i>	IV. 13.	—	III. 4.	—
<i>Numenius arcuatus</i>	IV. 19.	—	—	—
<i>Scolopax rusticola</i>	IV. 5.	—	IV. 28.	—
<i>Crex crex</i>	V. 5.	—	V. 8.	VI. 6.
<i>Gallinula chloropus</i>	IV. 6.	—	—	—
<i>Ciconia nigra</i>	IV. 3.	—	—	—
<i>Ciconia ciconia</i>	III. 23.	—	IV. 3.	—
<i>Ardea cinerea</i>	IV. 1.	—	III. 10.	—
<i>Larus ridibundus</i>	III. 27.	—	—	—
<i>Anas querquedula</i>	III. 24.	—	—	—

Madárvonulási megfigyelések a *Strypa*-frontról 1916 tavaszán. Átteleltek a következő fajok:

Archibuteo lagopus, érkezett 1915 november elején s április második felében távozott; májusban egyetlen példányt se láttam már.

Rallus aquaticus egész télen át nagy számban.

Accentor modularis dto.

Anas boschas dto.

A következő fajok érkezését figyeltem meg:

Március 7. *Alauda arvensis*, 14-én már mindenfelé énekelget.

« 7. *Anthus spipoletta*.

« 11. *Sturnus vulgaris*.

« 18. *Gallinago gallinula*.

« 22. *Milvus migrans*.

« 23. *Motacilla alba*.

« 24. *Vanellus vanellus*.

« 24. *Ciconia ciconia*.

« 28. *Grus grus*, csapat délnyugatról északnak.

« 31. *Cerchneis tinnunculus*.

« 31. *Columba oenas*.

« 31. *Saxicola oenanthe*.

Április 1. *Colymbus cristatus*.

« 1. *Fulica atra*.

« 2. *Anthus pratensis*.

« 15. *Hirundo rustica*.

« 17. *Upupa epops*.

« 19. *Charadrius dubius*.

« 19. *Circus pygargus*.

« 19. *Phylloscopus sibilator*.

« 20. *Circus aeruginosus*.

« 21. *Totanus hypoleucus*.

« 22. *Ardea cinerea*.

« 22. *Motacilla flava*.

« 23. *Micropus apus*.

« 23. *Muscicapa grisola*.

Május 2. *Coracias garrula*.

« 4. *Pratincola rubetra*.

« 4. *Sylvia atricapilla*.

« 5. *Oriolus oriolus*.

« 5. *Coturnix coturnix*.

« 6. *Hydrochelidon nigra*.

« 7. *Sterna hirundo*.

« 9. *Clivicola riparia*.

« 11. *Acrocephalus arundinaceus*.

« 14. *Larus ridibundus*.

LEPPENDI KÖMIS LAJOS.

A madarak megérkezése Silno-ba 1916 tavaszán. A megfigyelési hely Wolhyniában fekszik Luck-tól 43 kilométernyire északkeletre.

Március 10. *Alauda arborea*.

« 10. *Alauda arvensis*.

- Március 15. *Corvus frugilegus* csapatok.
 « 16. *Fringilla coelebs*.
 « 17. *Turdus merula* énekel.
 « 19. *Sturnus vulgaris*.
 « 19. *Corvus frugilegus* utolsók.
 « 25. *Scolopax rusticola*.
 « 27. *Ciconia ciconia*.
 « 27. *Buteo buteo*.
 « 27. *Erithacus rubecula*.
 « 29. *Phylloscopus acredula*.
 Április 4. *Grus grus*.
 « 5. *Totanus ochropus*.
 « 19. *Cuculus canorus*.
 « 21. *Lynx torquilla*.
 « 22. *Muscicapa collaris*.
 « 22. *Oriolus oriolus*.
 « 24. *Upupa epops*.
 Május 5. *Chloris chloris*.
 « 6. *Luscinia philomela*.
 « 7. *Coracias garrula*.

KIRÁLY IVÁN.

Az első gólyát 1916. március 25-én láttam Podhajce fölött.

NEUBAUER ZOLTÁN.

A madárgyűrűzés tapasztalatairól. A jelölést eperjesi kertemben felállított etetőmön elfogott madarakon végeztem. Figyelemmel voltam arra is, elriasztja-e a madarat a fogás, állandóan jár-e az etetőre egy és ugyanazon madár és milyen befolyással van az etető látogatására az időjárás. Utóbbi célból rendszeresen jegyeztem az időjárást is.

A jelölés mintegy 15 napig tartott. Időnként a rossz, esős, hótalan időjárás és a madaraknak bizalmatlansága miatt föl kellett hagynom a fogással, illetve a jelöléssel. A jelölés egy napon sohasem tartott tovább 1/2—1 óránál. Ezen idő alatt az állandó vendégeim úgyszólván mind megjelentek az etetőn és a másodszori elfogatáshoz (ugyanaz nap) nem igen volt kedvük. Csupán két barátcinege volt kivétel. A látogatók legtöbbször szencinege volt. A fogással való nyugtalanítás dacára a szén- és barátcinege többnyire hű marad az etetőhöz. Utóbbi azonban inkább, mint a szencinege. Ezt vagy nagyobb mérvű gyávaság, vagy inkább kóborlási hajlama tartotta vissza az etetőnek gyakoribb látogatásától. Jelöltetése után a csuszka is el-ellátogatott az etető környékére, azonban az etetőre nem szállt többé soha. Nem tudta félelmét legyőzni. Avagy talán jobb az emlékező tehetsége a cinegénél? A csuszka a megfogásnál abszolút nem védekezik, míg a szén- és barátcinege alapos

csipéseket osztogat. Különösen dühösen védekeznek azok, melyek először jutnak fogságba. Ha valamelyik cinege már többször volt elfogva, úgy védekezése is esetről-esetre lényegesen alább hagy. E körülmény ismét azt bizonyítja tehát, hogy emlékező tehetsége még sem lehet rossz, miért is a bátorsága, az emberhez való bizalma nagyobb a csuszkáénál. Ez okosságra is vall! A nyaktekercs fogásnál ugyancsak abszolúte nem védekeznek.

Harctér, 1916 november 23-án.

BOHRANDT LAJOS.